

ERDÉLYI MÚZEUM

XVIII. kötet.

1901.

VII. füzet.

Mátyás király születési háza.*)

„Néma borongással megy az őskor lelke felette“ és sokáig hiába kért „oszlopot érezből“.

A kolozsvári főtér (most Mátyás király-tér) északnyugati szögletén egy szűk úteza nyílik (eddig: Ó-vár-úteza, újabban Mátyás-király-úteza), s vezet be Kolozsvár legrégibb városrészébe, az Ó-várba, melynek helyén 1800 évvel ezelőtt a rómaiak Dacia egyik városát: Napoca-t építették.

Ez a Mátyás-király-úteza rövid pályafutása után derékszög alatt megszegődik s négy irányban elágazik. Az útezak összetorkolásánál megállva, a szemlélő szemben találja magát a Mátyás király születési házával, a mely egészen szembe néz a nagy királyról nevezett úteza tengelyével, úgy hogy a ház a főtérről is látható. Ez azért lehetséges, mert a Mátyás király-úteza a Mátyás király születési háza mellett egy könyökhajlással folytatódik tovább, mint Klastrom-úteza. A ház alkata, a homlokvonal irányának megtörése, a felső ablakok különböző stílusa s belső jelek elárúlják, hogy a háznak jobb fele később épült a baloldali régebbi részhez s így jutott az úteza tengelyébe.

Ebben a házban született Mátyás király, valószínűleg 1443 (némelyek szerint 1440) február 23-án.

Erről a legrészletesebb forrás, a száz évvel később élt kolozsvári *Heltai Gáspár*nak krónikája így szól: Szilágyi Erzsébet „szülé pedig Mátyást Colosvárott Erdélben, mikoron írának Christus urunknak születése után 1443 böjt második havának huszonhetedik napján, reggel három óraker. Mert az Erzsébet asszony akkor Colosvárott szállott vala, jövéen Szilágyból, egy szőlőműves gazdag embernél, ki lakik vala az Ó-várban, egyenest arezól mikoron

*) A sajtó alatt levő Mátyás-albumból.

bemennek az Ó-várban, egy kőházban. És az ember szász vala. Annál marada szálláson az Erzsébet asszony a szülésnek utánna egy néhány esztendeig. És ott vitték a fiát, Mátyást legelőször is az oskolába. Hogy annak utánna magyar királylyá lőn Mátyás, nagyon megajándékozá a gazdát és jeles szabadsággal meglátogatá. Mostan is a vas ajtókon és az vas táblákon rajta vagyon az Mátyás király czimere, az arany gyűrűs holló. És örök emlékezetre megajándékozá a várast is igen nagy és jeles privilegiummal és szabadsággal“.

Hogy ki volt az a szász, (?), a kinek házában született és hol állott háza? rámutat maga Mátyás király ama kiváltság-levelében, melylyel 1467 szept. 28-án az ő kolozsvári születési házát és a hozzá tartozó összes szőlőket s birtokokat adómentessé teszi. Emez érdekes oklevél szerint: „a királyi méltósághoz illő dolog születési házát és helyét kegyadományokkal és kiváltságokkal ellátni. Mi is azért némelyek közbenjárására *Kolb István* kolozsvári polgár érdekében, tekintetbe vévén az ő apósa, *néhai Méhffi Jakab* hűséges szolgálatait, az ő érdemeiért amazt megjutalmazni akarván, azt a kőházat, mely a kolozsvári ó-várban az új várossal szemben áll, melytől keletre egy úteza van, melyen a Boldogságos szűz ó-vári kolostorához járnak, nyugotra pedig szomszédja Veres Antal háza és a mely házban **jelenleg Kolb István lakik**, minden tartozékaival u. m. szőlőkkel, szántóföldekkel, rétekkel minden adófizetéstől és köztelherviseléstől mentessé tesszük; úgyszintén magát *Kolb Istvánt*, feleségét *Orsolya* asszonyt, és *Margitot*, a *Méhffi Jakab leányait* és minden ivadékaikat felmentjük minden adótól a ház és annak tartozékai után“.¹⁾

¹⁾ Az oklevél közölve a Történelmi Tárbán. 1880. 170 l. A „Mátyás-ház“ jelenlegi alakjában többszörös hozzátoldás jeleit mutatja. Ős eredeti része a kaputól balra lehetett, a honnan a homlokkal vonala megtörik. A kapu bejárat feletti emeleti szoba eredetileg nyitott erkélyszerű előtér lehetett, a mely két vastkos oszlopon álló nyitott körívvel nézett a Klostrom-úteza felé. Ennek padozata jóval alacsonyabban fekszik, mint a baloldali rész padlója, mely négy lépesőfokkal emelkedik. A kettő közti ajtó kórámáján 1578 évszám van bevésve s HA monogrammos kőfaragó jelvény. Akkor alakíthatták át szobává a nyitott úrkádót, befalazván a körív nyílásait. Az ettől jobbra (keletre) fekvő szélső szoba is későbbi (XVI—XVII sz.) építés, renaissance-stilú kórámás ablakokkal, melyek a baloldali rész ablakaitól teljesen elütnek.

Ebből az oklevélből eddigelé (Heltaitól Jakab Elekig) azt következtették s úgy ment át a köztudatba, hogy Mátyás király anyja *Kolb Istvánnál* volt szállva, mikor Mátyás született. Én az oklevél szelleméből azt olvasom ki, hogy a ház Mátyás születésekor a *Méhffi Jakabé* volt s az ő szálló vendége volt Szilágyi Erzsébet. Az oklevél világosan mondja, hogy *néhai Méhffi Jakab hűséges szolgálataira való tekintettel* mentesíti adótól azt a házat, melyben *akkor* (1467-ben, tehát 24—27 év múlva a Mátyás születése után) a Méhffi Jakab veje *Kolb István lakott*. Kolb István érdemeiről nincs szó, csak arról, hogy az ő érdekében mások jártak közben s hogy néhai apósa érdemeiért jutalmazza őt a király.¹ Ha nála született volna a nagy király, alig lett volna Kolb Istvánnak protectiora (mások közbenjárására) és az apósa érdemeire szüksége. Nem is egyedül Kolb István kapja az adómentességet, hanem *felesége Orsolya asszony és ennek nővére Margit, a néhai Méhffi Jakab leányai* és ezeknek minden maradéka. *A házhoz tehát jussa van a Kolb István sógornőjének, Méhffi Margitnak is*, a mi csak úgy érthető, hogy a ház eredetileg a *Méhffi Jakabé* volt s az ő halála után szállott leányaira s az idősebbnek férjére, Kolb Istvánra. Ebből aztán logikailag az következik, hogy mikor Mátyás anyja

¹ Az oklevél szövege eredetiben így szól: Mathias stb. Regiam decem majestatem *domum et locum nativitatis suae* gratiis, favoribus et libertatibus providere stb. Proinde . . . nos cum ad humillimae supplicationis instantiam nonnullorum fidelium nostrorum, per eos pro parte fidelis nostri circumspecti *Stephani Kolb* civis civitatis nostrae Colosvár, nostrae Maiestati propterea oblatae, tum etiam *attentis et consideratis fidelibus obsequiis quondam Jacobi Méhffi, socii videlicet ipsius Stephani* . . . volentes huiusmodi *suorum meritorum* intuitu *ipsum* aliquo nostro favore prosequi gratioso: quendam fundum curiae, seu domum ipsius lapideam in veteri castro Colosvár, ex opposito novae civitatis sitam et habitam, cui ab orientali quaedam platea, per quem itur ad claustrum Beatae Mariae virginis in eodem veteri castro habitum, ab occidentali vero domus Anthonii Veres contigue vicinari dicuntur, et in qua idem *Stephanus Kolb* residentiam facit ad *praesens personalem*, simul cum cunctis eius utilitatibus . . ., necnon eundem *Stephanum Kolb* et dominam *Ursulam*, consortem ejusdem, ac *Margeretham, filias* videlicet dicti quondam *Jacobi Méhffi*, cunctosque haeredes et posteritates ipsum ab omnibus censibus, daciis, collectis, taxis stb. qui et quae ex parte dicti fundi curiae, sive domus, ipsiusque *Stephani Kolb*, ac *Ursulae* consortis suae, et *Margarethae*, necnon haeredum eorundem serenitati nostrae deberent et possent proveniri, penitus . . . duximus . . . absolvendas*.

ott lakott s Mátyás született (1440—43.), a ház az érdemeiért fel-
emlgetett *Méhffi Jakabé volt* s midőn a ház a királylyá lett Mátyás-
tól (24—27 év múlva) adómentességet kapott, akkor már Kolb
István és neje Méhffi Orsolya és talán a hajadon Méhffi Margit
laktak benne.

Igy Mátyás király nem a szász Kolb István, hanem a *magyar
Méhffi Jakab házában született*. Ennek az érdemeiért kapja amaz
(az ő veje) házára az adó mentességet.

Ha Heltai nem téved abban, hogy Mátyás első gyermek éveit
Kolozsvárt töltötte „és ott vitték legelőször is az oskolába“: azt
is következtethetjük, hogy első játszó társai talán éppen Méhffi
Orsolya és Margit lehettek.

Ezek a Mátyás király születési házáról megállapítható első
történeti adatok.

A ház további sorsáról egy 1746-iki tanúvallatásból nyerünk
értesülést,¹ a mely arról szól, „hogy a Kolozsvár kir. városban az
Óvárban Mátyás király nevezete alatt levő kőház kiké volt?“ mik
tartoznak hozzá, s mik a kiváltságai? stb.

A 24 tanú vallomásából az tűnik ki, hogy a háznak első
ismert tulajdonosa Kolb István volt, a kinek Mátyás kiváltságleve-
let adott róla. (Az illető valló, Enyedi János, ezt a privilegiumból
olvasta ki, nem vevén észre annak messzebb menő értelmét.) Később
(a XVI. század elején) a ház vétel útján *Kovács Gáspárra* szállt,
ettől leánya Anna s veje *Ferencki Antal* örökölte. Ferencki Kata
keze révén lett a *Dálnoki János* városi tanácsosé (1700. táján).
Dálnoki János után két leánya: *Klára (Joó Mihályné)* és *Julia
(Enyedi Jánosné)* örökölték. Ezek (1740. táján történt) halála után
örökölte *Joó Borbála*, kinek első férje *Simai János*, a második
Pápai István volt. Pápai Istvánné el akarta adni a házat ide-
gennek, de a város vette meg elővételi jogon „azon okból, nehogy
idegen szállván belé, annak szabadsága manutentiojával sok inju-
riákat szerezzen a városnak“. 1746 ban már a városé volt.

A ház régi kiváltságai, a tanúvallomások szerint, ezek voltak:
„Azon ház lévén Hunyadi Jánosnak ez ország gubernatorának
szokott szállása, ottan lett e világra az magyaroknak nagy emléke-
zetű attyja Mátyás király, ki is azután születése helyét akarván

¹ Közölte Jakab Elek Kolozsvár története, Oklevelek I. k. 410 l.

tisztelni szép privilegiumokkal és indultumokkal, azon házat és annak jámbor gazdáját megajándékozta“.¹

Enyedi János (az 1740. körüli tulajdonos szerint) „olyan privilegiuma vagy, hogy minden adótól és közterhektől immunis legyen azon ház és annak lakosa“.

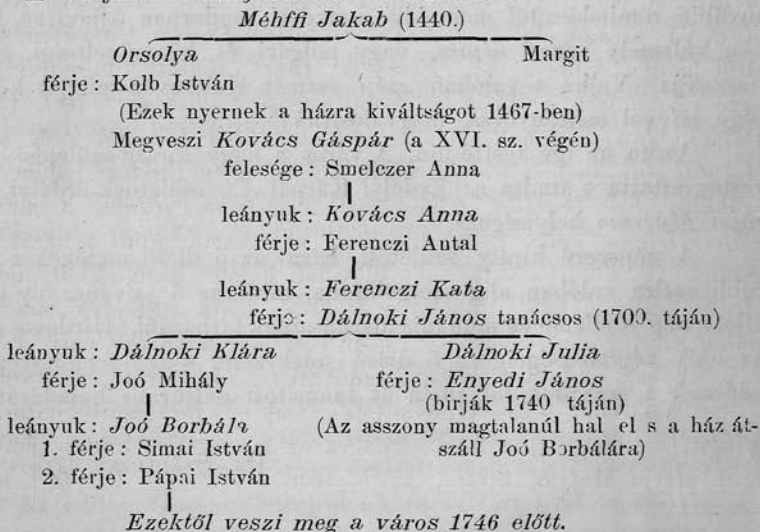
Kövendi György szerint „a ház minden teherviseléstől mind a hozzá tartozandó szőlők, szántóföldek az dézma alól ki vannak vétetve“.

Veres Ferencz azt hallotta, hogy „ha valamely malefactor oda recipialhatta magát, nem volt szabad kihozni“.

A kiváltságok az idő folyamán — úgy látszik — megcsökkentettek. „Eleget igyekezék Enyedi István uram (1746-ban városi bíró) a méltóságos királyi gubernium előtt, hogy azon privilegiumokat helyben állathatná, minthogy megrontották, de nem effectualhatta“.

A házhoz tartozó jóságok voltak: a fenesi és monostori határon szőlők, a kolozsvári határon szőlők és szántóföldek, tóhelyek, kertek és major; ezek között a Harmad-völgy nevű helyen egy vagy két tó, szántó föld a Kajántói völgyön, a Tartsaházi határszél-

¹ A Mátyás-ház tulajdonosai leszármazása:

ben egy tó. Ezeken kívül egy „sütő-ház“ is tartozott hozzá „a ház végiben“, melyet 1746-ban Hunyadi Ferencz birt felesége jussán.

A házról és birtokokról szóló leveleket egy ideig Kövendi György őrizte, mint a Dálnoki leányok gyámja. Ő adta férjhez Dálnoki Juliát Enyedi Jánoshoz s átadta az okleveleket is. Ezeket Enyedi János tartotta magánál felesége holtáig, azután átadta Simai Jánosnak, a Joó Borbála első ferjének. Szerinte a „privilegium az ide való tanács kezeiben vagon“ (1746.).

Jakab Elek hiába kereste az érdekes kiváltságlevelet a város levéltárában. Szabó Károly találta meg később II. Rákóczi György fejedelem átiratában 1649-ből a Mátyás 1467-iki kiváltságlevelét, a kolozsvári városi levéltárban.

Ennyit tudhatunk a Mátyás-ház történetéről.

További sorsáról Jakab Elek azt mondja, hogy „e nagy történeti becsű házat a város hozzászan bezárva, használaton kívül, mintegy tiszteletben tartotta“. „Ma (úgymond 1870.) katonai laktanya, falai ki- s behajlanak, pinezéli ajtó, ablak nélkül felhagyva, elárvult állapotban, mint a folyosók és udvar is“. „A M. Történelmi Társulat idei ittlétekor azon eszme lön kifejezve, hogy a nagy király emléke iránti tisztelet megkivánná, hogy azon házat, melyen egy ország, sőt a művelt európai népek figyelme függ, a város a katonaság további romlásaitól megvédve s eredeti modorban kijavítva, jövőben valamely városi *népies*, vagy polgári és közműveltségi czélra használja. Vajha a valóban szép eszmét Kolozsvár művelt közönsége szívvel méltányolva, megvalósítná!“

Azóta az ige testté lön. A város a nagy király születési házát restauráltatta s átadta az Erdélyi Kárpát Egyesületnek erdélyi *Néprajzi Múzeum* helyiségeül.

A népszerű király születési háza az ő dicső emlékéhez méltóbb czélra valóban alig szolgálhatna, mint az ő szívéhez oly közel állott nép szelleme és munkája alkotásainak tárházául. Hirdesse az is az idők végtelenségeig az ő dicső emlékezetét s az ő forrón szeretett népének a századok folyamán át tanúsított culturalis haladását.